

Комісарчук Р.В.,

*Національний університет «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики*

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Значення розділів криміналістики, що складають її пізнавальні основи, більш ніж змістовне, оскільки, починаючи з появи конкретної мети, аналізу потреб практичної діяльності правоохоронних органів, процес пізнання в криміналістиці обов'язково включає в себе визначення певної об'єктивної і предметної сфери дослідження. Більшість авторів (Р.С. Белкін, І.А. Возгрін, Г.А. Густов, М.К. Камінський, В.В. Клочков, В.А. Образцов, М.П. Яблоков та інші) вважали проблеми об'єкта і предмета криміналістики основоположними.

Однак, процес становлення гносеологічного базису криміналістики не доречно вважати повністю завершеним. Слід зазначити, що особливо актуальним в криміналістиці виступає питання про предмет дослідження. В більшості випадків, автори, визначаючи предмет криміналістики, практично залишають осторонь проблему об'єкта і його співвідношення з предметом науки. Аналіз історії розвитку і сучасних поглядів на поняття і зміст предмету криміналістики дозволив нам сформулювати наступні основні положення вчення в цій частині:

1) Об'єкт криміналістичного дослідження - система явищ і процесів навколишнього середовища, що потрапляють в сферу пізнання даної науки з метою вирішення визначених нею завдань. Тому, основна властивість об'єкта повинна визначатися через його реальність і незалежність та цілісність. Враховуючи це, єдиним загальним об'єктом дослідження криміналістики виступають не окремі фрагменти об'єктивної реальності, і навіть не два окремих явища (злочинна діяльність і процес розслідування), а цілісна система останніх, яка являє собою сферу боротьби зі злочинами, що реалізується через процесуальні засоби. Тому, однією із основоположних методологічних категорій має виступати ідеалізований криміналістичний об'єкт який повинен являти собою суб'єктивну технологію реально існуючого об'єкта створену вченими (суб'єктами пізнання) з метою дослідження реальних явищ. В якості двох складових ідеалізованого об'єкта криміналістичного дослідження слід виділяти «механізм злочину» і «технологію розслідування».

2) Предмет криміналістики пов'язаний з її об'єктом через своєрідну перехідну категорію ідеалізованого об'єкта, який через природу свого існування повинен створити базу для формування предмета науки. Предмет криміналістики, також як і об'єкт повинен бути також наділений такими властивостями як реальність і незалежність, цілісність.

3) Основоположним принципом формування предметної сфери виступає співвідносність об'єкта і предмета криміналістики, адже, предметність виступає невід'ємною властивістю об'єкта і обумовлює його здатність служити предметом певної людської пізнавальної діяльності. Тобто, предмет виступає як прояв закономірних властивостей об'єкта штучно позбавленого частини своїх ознак, які не потрібні для дослідника, для досягнення мети. Умовно об'єкт і предмет криміналістики співвідносяться як ціле і його частина, як реальне явище і його модель.

4) Зміст процесу дослідження в криміналістиці не вичерпується лише встановленням закономірностей, що складають предмет науки, проявляючись у відповідних явищах і процесах навколишнього середовища.

Формування предмету криміналістики, створення ідеалізованого об'єкта може здійснюватися не лише шляхом абстрагування вченого від окремих властивостей реального об'єкта, але й шляхом наділу створеної моделі властивостями не притаманними явищу дійсності шляхом розумового (раціонального) поміщення об'єкта в інше середовище. Даний підхід допоможе криміналістиці здійснювати її прогностичну функцію.

5) Предметна галузь криміналістичної науки, також, як і об'єкт має дві сторони, які можна окреслити також через призму «закономірностей механізму злочину» і «закономірності технології розслідування». Тому, під механізмом злочину слід розуміти єдиний процес взаємозв'язку і взаємодії суб'єкта злочинної діяльності, предмета посягання, потерпілого, знарядь і засобів вчинення злочину, а також елементів обстановки його вчинення і злочинного результату. Друга сторона предмета криміналістики - пов'язана з виявленням, розслідуванням та попередженням злочинів - з методологічної точки зору майже не досліджена.

6) У зв'язку з цим постає необхідність введення нового терміну для визначення вказаної частини предмета криміналістичної науки - «технології розслідування» - це система взаємозв'язку способів діяльності суб'єктів кримінального провадження між собою, із відповідними властивостями (правовим статусом) самих суб'єктів, з особливостями обстановки, в якій здійснюється процес розслідування, а також результатами даної діяльності.

7) Особливе місце в механізмі розслідування займають прийоми і методи діяльності слідчого. Крім цього, в методологічному плані виключно важливим виступає розрізнення прийомів і методів розслідування, як елементів предметної сфери криміналістики (як частина предмета дослідження) і як різновид наукового результату - моделі вдосконалених способів діяльності.

8) Процес розслідування не обмежується лише методичними рекомендаціями щодо окремих видів злочинів, а й передбачає використання певних технологій. Тому, постає необхідність виділення технологічного аспекту в діяльності з розслідування злочинів, поєднуючи його з іншими криміналістичними сторонами такої діяльності - техніко-криміналістичною, тактичною і методичною.

Відповідно до такого підходу у криміналістичній науці повинна здійснюватися подальша розробка даної проблеми на всіх її напрямках - загальнотеоретичних, техніко-криміналістичних, експертних, тактичних і методичних, що сприятиме підвищенню ефективності у розслідуванні злочинів.

На шляху до цього не минутий етап формалізації накопичених криміналістичних знань, яка є не можливою без глибокого системно-структурного і функціонального аналізу такої методологічно-важливої категорії, як предмет криміналістичного пізнання, самостійність якого дає право на існування конкретній науці, виступаючи ґносеологічною основою її диференціації від інших галузей знання.